

ROZMOWA JUZOWA 1/

TEKA ROZMOW JUZOWYCH Nr.12

Dnia 17 sierpnia 1920 r.

NACZELNE DOWODZTWO - KWATERA GŁÓWNA NACZELNEGO WODZA

Rozmawiający: Generał Rozwadowski - Oficer z Kwat.Gł.Nacz.Wodza.

Przy aparacie gen.Rozwadowski; proszę żeby pułk. Stachiewicz zameldował Komendantowi, że pierwsza armja musi już jutro dnia wyruszyć przez Radzymin na Wyszaków, aby odciąć przynajmniej te dywizje bolszewickie, które w walce z gen. Sikorskim jeszcze nad Narwią zachwycone być mogą. Wszystkie nasze wywiady konstatują, że 14-ta armja bolsz. wycofuje się pośpiesznie z przed frontu naszej 19-tej i 8-ej dyw. w kierunku wschodnim nad Bug, że jeżeli więc chwili obecnej niewyzyskamy to ich 3-cia armja wycofa się również poza Bug i mało co z niej rozbić się uda. Przy tym musi dopomóc 1-sza armja generałowi Sikorskiemu, aby mógł śpieszniej zakończyć walkę z dywizjami bolszewickimi w okolicach Pułtuska i zwrócić się zaraz na Przasnysz przeciwko owym trzem dywizjom 4-ej armji sowieckiej. Proszę zameldować że nie było ani chwili do stracenia i że dowiedziawszy się o późnej chwili wyjazdu Komendanta do Warszawy, musiałem bezwzględnie zgodzić się na takie użycie pierwszej armji, nakazując jednocześnie pozostawienie słabych obsad w przyczółku samym Warszawy. 4-ta dywizja ma już jedną brygadę zaangażowaną u Sikorskiego a druga jeszcze w Warszawie i byłoby wskazaniem w ciągu dnia jutrzejszego przesunąć i drugą bryg. tej dyw. z Warszawy do Modlina i dalej według zarządzeń Sikorskiego, zato 11. dyw. będzie mogła powrócić przez Serock do 1-szej armji. Proszę jeszcze o dokładną wiadomość

1/Przepracowano na formę dialogu wg metod przyjętych przez Wojskowe Biuro Historyczne przy przygotowaniu do druku rozmów juzowych.



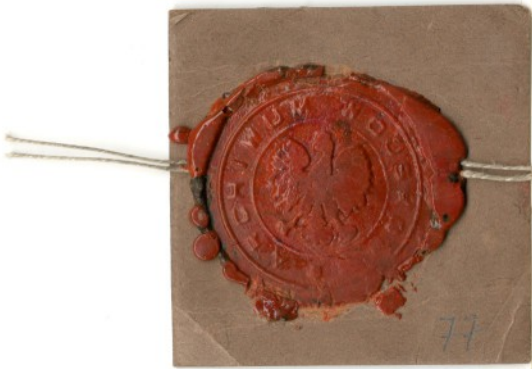
o przybyciu tutaj Pana Komendanta abym mógł oczekiwać i zaraz się zameldować. Jeżeli zawiadomienie nie przyjdzie, to będę prosił o zawołanie, gdy Komendant tego sobie życzyć będzie.

O f i c e r z K w a t e r y G ł ó w n e j N a c z W o d z a:  
Panie generale, Komendant z pułk. Stachiewiczem już odjechał do Garwolina, bo było za długo czekać w tej chwili idzie auto i zawiezie tę odpowiedź.

Przy aparacie gen. Rozwadowski; proszę żeby pułk. Stachiewicz zameldował Komendantowi, że pierwsza armja musi jutro dnia wyruszyć przez Radzymin na Wyszków, aby odciąć przynajmniej te dywizje bolszewickie, które w walce z gen. Sikorskim jessze nad Narwią zachwycone być mogą. Wszystkie nasze wywiady konstatują, że 14-ta armja bolsz. wycofuje się pośpiesznie z przed frontu naszej 19-tej i 8-ej dyw. w kierunku wschodnim nad Bug, że jeszcze chwili obecnej nie wyszukamy to ich 3-cia armja wycofa się również poza Bug i mało co z niej resztkę się uia. Proszę aby dopomóc 1-sza armja generałowi Sikorskiemu, aby mógł spiesznie zakończyć walkę z dywizjami bolszewickimi w okolicach Pułtawy i zwrócić się zaraz na Przasnysz przeciwko całej 3-ciej armji 4-ej armji sowieckiej. Proszę zameldować że nie było ani chwili do stracenia i że dowiedziawszy się o późnej chwili wyjazdu Komendanta do Warszawy, musiałem bezwzględnie zgłosić się na miejsce użycia pierwszej armji, nakazując jednocześnie pozostawienie słabych oddad w przyszłości samych Warszawy. 14-ta dywizja ma już jedną brygadę zaangażowaną u Sikorskiego a druga jessze w Warszawie i byłoby wskazaniem w ciągu dnia jatrzejszego przetranszować i drugą bryg. tej dyw. z Warszawy do Modlina i dalej według zarządzeń Sikorskiego, zato 11. dyw. będzie mogła powrócić przez Serock do 1-szej armji. Proszę jessze o dokończenie

1/Przepracowano na formę dialogu wg metod przyjetych przez Wojskowe Biuro Historyczne przy przygotowaniu do druku rozpraw iuzowych.

PILSUDSKI  
INSTITUTE  
ARCHIVES  
New York



77



Kolekcja rozmów juzowych. Teka Nr.1, Nr.porz. rozmowy w  
tece : 21.

----- /24/8 ? / <sup>1</sup> -----

I tu komendant I ? I tu gen rozadowski I rozkas  
panye komendanciemr = I z meldunku sytuacyjnego frentu I  
pelnocnego widze ze moje pesymistyczne przewidywane I najzupel-  
nyej sye sprawdzilo to znaczy ze rozne czesci 4 -ej armji I  
nyepz prawdopodobnye pelaczor z czesciami 15 - ej armji I po  
przerwaniu sye przes cienka linijke sikerskiego zaczyna I teras  
rozbijac kawalkami rozstawione po drodze zupelnye I nenseowe  
drobne oddzialy 1- eszej armji sybirska I brygada juz szcze-  
sliwie otrzymala po skurze i cofnela sye z chorzel I sadzac z  
meldunku sytuacyjnego bardzo kyepsko I maszerujaca 7-ma bryg  
rezerwowa miala by byc zadyrygowana do myszynca I idac na wy-  
przodki z gwaltownye i szybko cofajacym sye I nyeprzyjacielem  
nowe nensens nyeodpowiadajacy I najzupelnyej sytuacji 7-ma  
bryg rezerwowa idaca jak zolw I lub tez chowana staramye gdzies  
na tybach przes 1.-sza armye ma I natychmiast maszerowac w kye  
runku ostrzeleki i wejsc pod kcomende I 4.-ej armji ktorej za-  
daniu bedzie zatrzymac nyeprzyjaciela I na linji kolo lomza  
naciskajac na nyego od narwy swym lewym I skrzydlem na  
pelnoc , zadanyem 1-eszej armji lub tych I nyelicznych grup  
ktore doszly do kontaktu z nyeprzyjacielem jest trzymac sye z tyku  
za nia zeby mu utrudniac I ucieczka natomiast za I blad  
uwazam proby zaskakiwania drobnymi oddzialami drogi I nyeprzy-  
jacielowi poddajac nawet dobrego zolnyerza czesciowemu I roz-  
biciu presil bym o natychmiastowe zarzadzenie we I wskazanych  
przemnyeh kyerunkach tylko wowczas akcja bedzie prowadzona I jed-  
nolicie a nie mieszany sens z nensensami nyeprzyjaciela jest I  
dostateczne silny jezeli tak latwo zepchal ze swcjej drogi w pare I



godzin odzial z chorzeli wientz nye trzeba sobie robic i opty-  
mistycznych iluzji ze go jednym batalionem lub jednym i szwad-  
renem gdzieś zatrzyma dodaje ze za 4. -ta armja i postawione  
jest dalsze zatrzymanie nieprzyjaciela na linji i osowiec -  
grajewo ktora to linja jutro zajeta bedzie przez i 1-div leg  
- rozkas panye komentantzie . = juz tziyej i zwracalem uwage  
pyerwszej armji ze wysuwanie tych slabych i oddzialow jest nye-  
bespexeczne . - obecne dowodztwo frontu i zarzadzilo pscig  
ze fszystkich stron i meldunek flasnje i przyszedl ze ten nye-  
prciel ktory uderzal na chorzele i jest juz osaczony . - jednak  
bylaby sie uniknelo . tych i niepotrzebnych zacietych walk i  
strat i pan komendant ma i najzupeInyej racje wskazujac na  
nieodpowietne zarzadzania i dnia tziyejszego, w tym odcinku  
tylko nye muglem jeszcze skonstatowac ktc flasciwie je wydal. - i  
zaras udaje sie do dowztwa frontu aby przypylnowac i wykna-  
nie wskazan pana komendanta . - unikalem tylko i zbytniego  
myeszenia sie gdyz gen haller sam tam pojechal i i od kylku  
gotzin bawi na myejscu wydajac osobiscie i zarzadzania aby  
te sytuacje upczadkowac . - i dlatego unikalem i a myeszenia  
sie aby nye powiekszye jeszcze tego chaosu i ktory tam chwi-  
lowo tziyej powstal . - meldunki wskazuja i ze sytuacja jet-  
nak prawdopodobne juz opanowana. ale i na kazdy sposob bije sie  
tam nieprciel zaparcie, nye daje i sie brac wcale do nyewclh.  
i podobno sa to wyborowe i bolszewickie oddzialy . - co do  
7-ej rezerwowej to i natychmiast ja skyeruje ale ona tziyej  
jeszcze angazowana i sylnie i tlatego watpye aby mogla  
przet jutrem rozkas wykqnac i i prosze pana generala - o  
4 -ej armji bolsz wraz z czesciami i 15-ej slyszalem juz z  
piec - razy ze w najrozmaitszych i myejscach jest juz albo  
już rozbita -----



cala wziata do X nyewcli a w kazdym razie jest zupełny zdemora-  
lizowana fakty zas X mowia mi ze oddziały te przerwały 5.-  
ta armie nasza X a teraz zepchnely ze swej drogi rozne czesci  
1-ej i nagle X teraz sye dowiaduje ze to sa doborowe oddziały  
trudno mi X w takim X razie wierzyc meldunkom otrzymy-  
wanym te bowiem X w jednym albo w drugim wypadku sa z gruntu fał-  
szywe w kazdym X razie prosze uprzedzic dow frontu ktore mia-  
lo juz trzy razy X opanowana sytuacje i za trzecim juz razem  
nieprzyjaciel wychodzi X z zastawianych przez front sidel pro-  
sze uprzedzic ze jezeli X jutro nie otrzymam meldunku ze  
na linji X omulewa nieprzyjaciel jest zatrzymany dla jednoli-  
tosci dalszej X akcji odbieram frontowi komende nad 1-sza  
armia aby raz X nareszcie wprowadzic w wojsku nie szarpane sye  
poszczegolnych X czesci bez wspoldzialania z innymi, ale jednoli-  
cie prowadzona X akcje z nieprzyjacielem prosze generala wyko-  
nac ten rozkaz dzis X - jeszcze w komendzie frontu .§ to jest  
wszystko . I fmsy . X I rozkas panye komendantziemr. I  
tylko dla scislosci melduje X ze to co sye przedostalo 4.-ej  
armii i trzeciego korpusu X jazdy przez linie piatej armii  
to resztki ze wszystkich X dywizji rozmaitych zdecydowane dro-  
go sprzedac zycie. - X nie ma watpliwosci ze zarzazenia 1.-ej  
armii byly dosc slabe X i jak meldowalem biedny osinski nie bar-  
dzo sobie rade X daje mimo najlepszych checi i osobistej te-  
zyzny - dlatego X front musial interweniowac ale pan kome-  
dant ma zupełny X racje I w razie przejscia 1-szej armii  
do jednolitej X akcji ma przy niej z X zostac general osin-  
ski co do X ktorego bym sye przeknal osobiscie jak ta prace  
prowadzi X i ktoremu jak dotad zupełny ufam I I I rozkas  
panye komendantzie - zaras wykonam polecenie w dowodztwie X frontu  
- fmsy dowidzenia . I

*sp. w. aw. p. k.*



81



## ROZMOWA JUZOWA

Siedlce 21/8 godzina 3/30

Do gen. ROZWADOWSKIEGO szefa sztabu gen.

Komendant polecił mi zakomunikować co następuje: sytuacja na północ od Wisły i Bugu wskazuje wyraźnie na odwrót stamtąd ku zachodowi. Korpus jazdy już jest w odwrocie. Okopywanie się nieprzyjaciela w rejonie Ciechanowa jest naturalnym przykrywaniem odwrotu 4. i 15-ej armii na zachód. Przebywanie sztabów tych dwóch armii w Ostrołęce świadczy o tym, że linia Ostrołęka-Łomża jest osią ich odwrotu. 3-cia armia w odwrocie na Ostrów-Zambrów. Dziś pod Ostrowiem miała nasza 15.-dywizja bój z 5.-tą dyw. sowiecką. 3-cia armia będzie musiała zatrzymać się na linii Ostrów-Zambrów dla przykrycia odwrotu bardziej na północ, to też Komendant spodziewa się 21.b.m. boju naszej 4-ej armii z 3.-cią armią sowiecką. W związku z tem dyspozycja Dow Frontu Północnego nakazująca skreślenie 1-ej armii ku zachodowi nie odpowiada sytuacji. Gros 15-ej armii sowieckiej może być jutro w Ostrołęce, stąd przy marszu 8-ej dyw. na Rożan, kierunek na Ostrów zostaje odskonięty. Po sprawdzeniu sytuacji na miejscu w 4-ej armii Komendant nakazał jej na jutro marsz ku północy: dla lewostronnej 15-ej dyw. wzdłuż osi Brok-Ostrów-Łomża, do 8-ej dyw. zaś przesłał Komendant bezpośrednio następujący rozkaz: Rozkazuję 8-ej dyw. piech. zmieniając dotychczasowe zadanie zatrzymać się w rejonie Ostrowia i na zachód od Ostrowia pozostając przez cały czas dzisiaj w ścisłym kontakcie i współdziałaniu z 15-tą dyw. piech. 4-ej armii, której ogólna dyrekcja jest przez Ostrów na północ Komendant prosi o powyższym natychmiast zawiadomić Dow Frontu Północnego. W związku ze spodziewaną sytuacją w 4-ej armii zostaje przez dzień 21/8 zatrzymana 21.-dyw. na szosie Mazowieck-Bielsk z obowiązkiem zabezpieczenia przejścia na zachód przez Nurzec. Zadanie dla reszty 2-ej armii t.j. marsz na Białystok pozostaje nie zmienione. Komendant oczekuje pana

1/Przepracowano na formę dialogu wg metod przyjętych przez Wojskowe Biuro Historyczne przy przygotowaniu do druku rozmów jużowych.



generała 21.8.12 przed południem w Kwaterze Głównej w Siedlcach.

Do gen. ROZKŁADOWSKIEGO szefa sztabu gen.

Stachiewicz pułkownik.

Komendant polecił mi zakomunikować co następuje: sytuacja na  
północ od Wisły i Bugu wskazuje wyraźnie na odwrót stamtąd ku zachodowi. Korpus jazdy już jest w odroczcie. Okopywanie się nieprzyjaciela w rejonie Ciechanowa jest naturalnym przykryciem odwrótu 4. i 15-  
ej armii na zachód. Przeprowadzenie ataków tych dwóch armii w Ostrołęce  
świadczy o tym, że linia Ostrołęka-Lomża jest osłabiona odwrótu.  
3-cia armia w odroczcie na Ostrow-Zambrów. Dział pod Ostrowem miała  
masa 15.-dywizja pod 3.-tą dywizję. 3-cia armia będzie musiała  
zastrzymać się na linii Ostrow-Zambrów dla przykrycia odwrótu par-  
dziel na północ, to też Komendant spodziewa się 21.8.12. po południu  
4-iej armii z 3.-cią armią sowiecką. W związku z tym dysponującą Dow  
Frontu Północnego nakazuje skierowanie 1-iej armii ku zachodowi nie  
odpowiedzi sytuacji. Gros 15-iej armii sowieckiej może być jutro w  
Ostrołęce, atak przy marzu 8-iej dyw. na Rożan, kierunek na Ostrow zos-  
taje odwołany. Po sprawdzeniu sytuacji na miejscu w 4-iej armii  
Komendant nakazuje jej na jutro marz ku północy: dla lewostron-  
owej 15-iej dyw. wzdłuż osi Brok-Ostrow-Lomża, do 8-iej dyw. zaś przesłać  
Komendant bezpośrednio następujący rozkaz: Rozkazuje 8-iej dyw. pociąg  
zmieniając dotychczasowe zadanie zatrzymać się w rejonie Ostrowa  
i na zachód od Ostrowa pozostać przez cały czas działając w ścis-  
ym kontakcie i współdziałaniu z 15.-tą dyw. pociąg. 4-iej armii, której  
ogólna dyrekcja jest przez Ostrow na północ Komendant prosi o powy-  
szym natychmiast zawiadomienie Dow Frontu Północnego. W związku ze spo-  
dziewaną sytuacją w 4-iej armii zostaje przez dzień 21/8 zatrzymana  
21.-dyw. na zasadzie Mazowieck-Bielak z obowiązkiem zabezpieczenia  
przejścia na zachód przez Nurzec. Zadanie dla reszty 2-iej armii t.j.  
marz na Białystok pozostaje nie zmienione. Komendant oczekuje pan-  
1/Przepracowano na formę dialogu wg metod przyjętych przez Wojskowe  
Biuro Historyczne przy przygotowaniu do druku rozmów jubileusz.

83  
INSTITUTE  
NEW YORK







Kolekcja rozmów juzowych. Teka Nr. 12, Nr. porz. rozmowy w tece: 8.  
Napis na obwolucie, wykonanej w Archiwum Wojskowym: Data: dnia  
17 sierpnia 1920 r. - Dowództwa: Naczelne Dowództwo- Kwatera Główna  
na Nacz. Wodza. - Osoby prowadzące rozmowę: Gen. Rozwadowski.

I przy aparacie gen rozwadowski, - prosze zeby I pulk stachiewicz zameldował komendantowi. - ze - pierwsza I armja musi juz jutro do dnia wyruszyć przez radzymin na wyszkow I aby odciąć przynajmniej te dywizje bolszewickie ktore w I walce z gen sikorskim jeszcze nad I narwia zachwycone być mogą. - I stop. - wszystkie nasze wywiady konstatują że 14 -ta armja bolsz I wycofuje się pospiesznie z przed frontu naszej 19 - .tej i 8-ej div I w kierunku I i wschodnim nad bug że jeżeli więc chwili obecnej I niewyżyskamy to ich 3-cia armja wycofa się również poza bug I i mało co zniej rozbić się uda, - stop. - przytem musimy I dopomóc 1 - szą armja generałowi sikorskiemu aby mógł I spieszyć zakonać walkę z dywizjami bolszewickimi w okolicach I pultuska i zwrócić się zaraz na przasnysz przeciwko owym I trzem dywizjom I 4- ej armji sowieckiej stop. - prosze I zameldować że nie było ani chwili do stracenia i że dowiedział się I o późnej chwili I wyjazdu komendanta do warszawy musiałem bezwzględnie zgodzić się na takie użycie pierwszej armji I nakazując jednocześnie pozostawienie słabych obsad w przyczółku I samym warszawy stop. 4- ta dywizja ma już jedną brygadę I zaangażowaną u sikorskiego a druga jeszcze w warszawie i byłoby I wskazaniem w ciągu dnia jutrzejszego przesunąć i drugą brygę tej I dyw z warszawy do modlina i dalej według zarządzeń sikorskiego I zato ... 11 dyw będzie mogła powrócić przez sierock do I 1- szej armji . - stop. - prosze jeszcze o dokładną wiadomość I o przybyciu tutaj pana komendanta abym mógł oczeki-





wac i zaraz sye i zameldowac . - stop. - jezeli zawiadomyenye  
nye i przyjdzie to bede prosil o zawolanie gdy komendant i  
tego sobie zyczyc bedzie. - stop . i panie generalae kome-  
dant z pulk stachewiczem i juz odjechal do garwolina bo bylo za-  
dlugo czekac wtej i chwili idze auto i zawiezie ten odpowiedz.i i

*W. Lawański*

Stwierdzam zgodność odpisu z oryginałem.

Znak i, postawiony w niniejszym odpisie, oznacza miejsca przerwania  
taśmy aparatuwej. -

Warszawa, dnia 30.I.1937 roku.



A. O. Kierownika Archiwum  
Wojskowego

*W. Walligóra*

B. Walligóra  
major









Naczelne Dowództwo - Oddział III. Teka Nr. 0156 .

fr.śrdk.21/8 6<sup>30</sup> " podpis nieczytelny " 21/VIII.----/a.a.teka  
45<sup>a</sup> /<sup>1</sup> /9192/2. -----

Notatki . I do. gen. rozwadowskiego szefa sztabu gen = I  
syedlce 21/8 godzina 3/30 komendant polecił mi zakomunikować I  
co następuje : sytuacja na północ od Wisły i Bugu wskazuje I  
wyraźnie na odwrót stamtąd ku zachodowi korpus jazdy już jest I  
w odwrocie I okopywane są nieprzyjaciela w rejonie Ciechanowa I  
jest naturalnym przykrywaniem odwrotu 4 I i 15-ej armii na za-  
chód I przebywanie sztabów tych dwóch armii w Ostrołęce świad-  
czy o I o tym że linia Ostrołęka - Łomża jest osią ich od-  
wrotu 3-cia I armia w odwrocie na ostrow - zambrow dziś pod  
ostrowiem miała I nasza 15. - dywizja boju z 5.-ta dyw. sowiec-  
ka 3 cia armia będzie I musiała zatrzymać się na linii ostrow  
- zambrow dla przykrycia I odwrotu bardziej na północ : to :  
też komendant spodziewa się 21 I m boju naszej 4-ej armii  
z 3.- cia armia sowiecka w związku I w tym dyspozycja dow-  
rentu północnego nakazująca skręcenie I 1-ej armii I ku  
zachodowi nie odpowiada sytuacji groźna 15-ej I armii sowieckiej  
może być jutro w Ostrołęce skąd przy marszu 8 I mej dyw. na  
rozanie kierunku na ostrow zostaje odsłonięty po I sprawdze-  
niu I sytuacji na miejscu w 4 ej armii komendant I nakazał  
jej na jutro marsz ku północy dla lewoskrzydłowej I 15 ej  
dyw. wzdłuż osi brok - ostrow - Łomża do 8 ej dyw. zaś I przes-  
łał komendant bezpośrednio następujący rozkaz : rozkazuje I 8 ej  
dyw. piech. zmieniając dotychczasowe zadanie zatrzymać się I w  
rejonie ostrowie i na zachód od ostrowia pozostając przez I ca-  
ły czas dzisiaj w ścisłym kontakcie i współdziałaniu z 15.- I  
ta dyw. piech. 4 ej armii której ogólna dyrekcja jest przez I



ostrow na polnoc I komendant prosi o powyzzszem natychmiast I  
zawiadomic dow frontu pelnocnego I w zwiazku ze spodziewana I  
sytuacja w 4 . - ej armji zostaje przes dzien 21/8 zatrzymana I  
21. - dyw na szosye mazowieck - bielsk z obowiazkiem I zabez-  
pieczenia przejscia na zachod przez nurzec zadanie dla I rzes-  
tzy 2 -ej armji tej marsz - na bialystok pozostaje I nyezmienio-  
na komendant oczekuje pana generaka 21 b m I przed polud-  
niem w kwaterze glownej w siedlcach I stachiewicz pulkownik. I  
Front polnocny zawiadomikiem /-/ Ujejski por. -----  
21/8 /-/ Rozwadowski -----  
/Naczelne Dowództwo W.P. oddział III Wpł. dnia 25.8.1920 .-----  
zał.... Nr.Szt.Gen. 9192/III/<sup>3</sup> -----  
fr.płnc.21/VIII 7-20 /-/ Zientecki . -----  
.I depesze s syedlec od pvlk stachiewicza I . - odebrana przes  
ppet kwapiszewskiego . - I 21/8.-7.- 25. I I

*Stwierdzam zgodność odpisu z oryginałem depeszy juzowej*  
1/,2/,3/ odciski stempły Oddziału III Nacz.Dow. Znak I posta-  
wiony w niniejszym odpisie,oznacza miejsca przerwania taśmy apara-  
towej . -----

Warszawa, dnia 30.1.1937 roku



A. O. Kierownika Archiwum  
Wojskowego

*[Signature]*

B. Waligóra  
major